

Qazaqstan Respublikasy Zańnama
jáne quqqytyq aqparat institútynyń

JARSHYSY

gylymi-quqqytyq jýrnal №3 (66)-2021

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған баслымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. - Қазақстанның еңбек сіңірген
қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) –
(төраға)
Абайділинов Е.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Монсеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Исмагулов Қ.Е. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қазбаева Ә.Г. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Киязова А.Ж. – LL.M (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрғазинов Б.Қ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қызығызстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Беттеуші – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы күзлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
010000, Нұр-Сұлтан қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы..... 7
Р.Қ. САРПЕКОВ Зараб Ғазизұлы Қазиевті еске алу 10

Конституциялық және әкімшілік құқық
Б.Қ. НҮРҒАЗИНОВ, Е.С. ӘБІЛҒАЗИН «Қазақстан
Республикасындағы қоғамдық бақылау туралы» Заң
жобасының тұжырымдамасы және қоғамдық
бақылау нысандарын арттыру мәселелері..... 17
Ж.О. ОНЛАШЕВА Қазақстанда зайырлы мемлекет
қалыптастырудың заманауи мәселелері: Тәуелсіздік
алған 30 жылдан кейін..... 26

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық
А.А. АМАНГЕЛДІ Цифрлық технологиялар
бойынша нормаларды Қазақстан Республикасының
заңнамасына енгізу 34
К.К. САБИРОВ ҚР АҚ-нің «Адал алушыдан мүлікті
талап етіп алдыру» деген 261-бабына кейбір
түсініктемелер 44
С.А. БИНТЫМАҚОВ Мекемелердің азаматтық-
құқықтық жауапкершілігіне қатысты кейбір өзекті
мәселелер 53

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс
К.Х. РАХИМБЕРДИН, М.Р. ГЕТА Қазақстан
Республикасының заңнамасындағы тұрмыстық
зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимылдың теориялық
және құқықтық аспектілері: мәселелері
мен болашағы 62

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану
Р.М. АСЛАНОВ Шет елдерде ақпараттық
қауіпсіздікті қамтамасыз етуді құқықтық реттеу
(ғылыми-әдеби көздер негізінде)..... 74

Құқықтық мониторинг
Қ.Е. ИСМАҒҰЛОВ, Е.К. АХМЕТОВ «Жекелеген
қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау
жасау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының
тиімділігін талдау..... 83

**Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практика-
сынан**
Б.А. ШОЛАН Заңнама тілін жетілдірудің кейбір
мәселелері 92

Жас ғалым мінбері

Е.Б. АХМЕТОВ, А.Н. ОСПАНОВА Әкімшілік рәсімдердің негізгі қағидаттарын «Қазақстан Республикасындағы заң жобалау жұмыстарын ғылыми қолдау» тақырыбындағы ғылыми-зерттеу нәтижелері бойынша талдау: функциялары, жүйесі, сатылығы..... 98

Г.Д. БАЙКЕНОВА Жауапкершілігі шектеулі серіктестіктің жалғыз атқарушы органының еңбегіне ақы және өтемақы төлеу жөніндегі даулар..... 105

М.М. САЛЫҚБАЕВА Корпоративтік заңнамадағы «компанияны басқаратын тұлға»: миф немесе шындық?..... 113

Д.С. БАТЫРБЕКОВА «Астана» халықаралық қаржы орталығының Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында қолданылатын актілеріне қатысты прокурорлық қадағалаудың кейбір проблемалық мәселелері..... 120

«Жаршының» архивтегі беттері

Д.Б. АБДИЛЬДИНА Профессор Е.М. Абайділиновтің Бірыңғай экономикалық кеңістіктің қызмет етуі ауқымында қолданыстағы ұлттық құқықтың сатылары мәселелері туралы ғылыми жарияланымна қайта оралғанда 129

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №3 (66)-2021

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издаётся с 2006 года

Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпеков Р.К. – Заслуженный деятель
Казахстана (Нур-Султан, Казахстан) –
(председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Узила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Главный редактор

Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LL.M (Нур-Султан,
Казахстан)
Исмагулов К.Е. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Каирбаева Л.К. – PhD (Нур-Султан,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LL.M (Нур-Султан,
Казахстан)
Конусова В.Т. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменно-
горск, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Верстка – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан (Первичная постановка
на учет №6592-Ж, 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Нур-Султан, пр. Кабанбай батыра, 19,
блок С, каб. 306, тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции 8
Р.К. САРПЕКОВ Памяти Зараба Газизовича
Казиева 10

Конституционное и административное право
Б.К. НУРГАЗИНОВ, Е.С. АБУЛГАЗИН Концепция
проекта Закона «Об общественном контроле
в Республике Казахстан» и вопросы повышения
форм общественного контроля 17
Ж.О. ОНЛАШЕВА Современные проблемы
формирования светского государства в Казахстане:
спустя 30 лет обретения Независимости 26

Гражданское и гражданско-процессуальное право
А.А. АМАНГЕЛЬДЫ Внедрение норм о цифровых
технологиях в законодательство Республики
Казахстан 34

К.К. САБИРОВ Некоторые комментарии к статье
261 ГК РК «Истребование имущества
у добросовестного приобретателя» 44
С.А. ЫНТЫМАКОВ Некоторые актуальные
вопросы, касающиеся гражданско-правовой
ответственности учреждений 53

Уголовное право и уголовный процесс
К.Х. РАХИМБЕРДИН, М.Р. ГЕТА Теоретические
и правовые аспекты противодействия бытовому
насилию в законодательстве Республики Казахстан:
проблемы и перспективы 62

Международное право и сравнительное правоведение
Р.М. АСЛАНОВ Правовое регулирование
обеспечения информационной безопасности
в зарубежных странах (на основе научно-литературных
источников) 74

Правовой мониторинг
К.Е. ИСМАГУЛОВ, Е.К. АХМЕТОВ Анализ
эффективности Закона Республики Казахстан
«О государственном контроле за оборотом отдельных
видов оружия» 83

**Из практики законотворчества на государственном
языке**
Б.А. ШОЛАН Некоторые вопросы совершенствования
языка законодательства 92

СОДЕРЖАНИЕ

Трибуна молодого ученого

Е.Б. АХМЕТОВ, А.Н. ОСПАНОВА Апробация результатов научного исследования на тему: «Научное обеспечение законопроектной деятельности в Республике Казахстан» по вопросам анализа основных принципов административных процедур: функции, система, иерархичность.....	98
Г.Д. БАЙКЕНОВА Споры по оплате труда и компенсационной выплаты единоличного исполнительного органа товарищества с ограниченной ответственностью.....	105
М.М. САЛЫКБАЕВА «Контролирующее компанию лицо» в корпоративном законодательстве: миф или реальность?.....	113
Д.С. БАТЫРБЕКОВА Некоторые проблемные вопросы прокурорского надзора в отношении актов Международного финансового центра «Астана», действующих на всей территории Республики Казахстан	120
Архивные страницы «Вестника»	
Д.Б. АБДИЛЬДИНА Возвращаясь к научной публикации профессора. Е.М. Абайдельдинова о вопросах иерархии действующего национального права в условиях функционирования Единого экономического пространства.....	129

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №3 (66)-2021

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №894 from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – Honored Personality of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)
Abayeldinov E.M. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Barnaul, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Murromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Malinovski V.A. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members

Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Russian)
Dzhangarashev R.M. – LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Ismagulov K.E. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kairbaeva L.K. – PhD (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kiyazova A.Zh. – LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Nurgazinov B. K. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Nurmagambetov R.G. – PhD (Chelyabinsk, Russian)
Primashev N.M. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)

Editor – **Koltubaeva G.B.**
Layout – **Tasirova A.S.**
Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000, Nur-Sultan, Kabanbay-batyr ave., 19, block C, office 306, tel.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 9
R.K. SARPEKOV In memory of Zarab Gazizovich Kaziev 10

Constitutional and Administrative Law

B.K. NURGAZINOV, Y.S. ABULGAZIN The concept of the draft law «On public control in the Republic of Kazakhstan» and issues of increasing the forms of public control 17
ZH.O. ONLASHEVA Modern problems of the formation of a secular state in Kazakhstan: after 30 years of gaining independence 26

Civil and Civil Procedure Law

A.A. AMANGELDY Implementation of norms on digital technologies in the legislation of the Republic of Kazakhstan 34
K.K. SABIROV Certain comments on article 261 of the Civil code of the Republic of Kazakhstan «Claiming from a bona fide purchaser» 44
S.A. YNTYMAKOV Certain current legal issues concerning the civil liability of non-profit institutions 53

Criminal law and Criminal procedure

K.KH. RAKHIMBERDIN, M.R. GETA Theoretical and legal aspects of countering domestic violence in the legislation of the Republic of Kazakhstan: problems and prospects 62

International law and Comparative law

R.M. ASLANOV Legal regulation of information security in foreign countries (based on scientific and literary sources) 74

Legal monitoring

K.E. ISMAGULOV, Y.K. AKHMETOV Analysis of the effectiveness of the law of the Republic of Kazakhstan «On state control over the circulation of certain types of weapons» 83

From the lawmaking practice in the official language

B.A. SHOLAN Certain issues of the improvement of the language of legislation 92

CONTENT

Young researchers' tribune

Y.B. AKHMETOV, A.N. OSPANOVA Approbation of the results of scientific research on the topic: «Scientific support of legislative activity in the Republic of Kazakhstan» on the analysis of the basic principles of administrative procedures: functions, system, hierarchy..... 98

G.D. BAIKENOVA Disputes regarding labor payment and compensation payments of the single executive body of the limited liability company..... 105

M.M. SALYKBAYEVA «Company controlling person» in corporate legislation: myth or reality?1 113

D.S. BATYRBЕКOVA Certain problematic issues of prosecutorial supervision in relation to the acts of the International Financial Center «Astana», valid throughout the territory of the Republic of Kazakhstan 120

The archive pages of the «Bulletin»

D.B. ABDILDINA Returning to the publication of professor E.M. Abayeldinov on the hierarchy of national law in terms of the single economic space 129

ҚР АҚ-НІҢ «АДАЛ АЛУШЫДАН МҮЛІКТІ ТАЛАП ЕТІП АЛДЫРУ» ДЕГЕН 261-БАБЫНА КЕЙБІР ТҮСІНІКТЕМЕЛЕР

Камал Қанатқалиұлы Сабиров

Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институты азаматтық, азаматтық процесстік заңнама және атқарушылық іс жүргізу бөлімінің жетекші ғылыми қызметкері, Ph.D., Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: sabirov.k@gmail.com

Аннотация. Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (ҚР АҚ) 261-бабы адал алушыдан мүлікті талап етіп алдыру мәселелерін реттейді. Белсенді азаматтық айналымда бір адам кейбір құқықтық қатынастарда меншік иесі және басқаларында адал алушы бола алады. Азаматтық айналым тұрақтылығының кепілі тараптар мүдделерінің теңгерімін сақтауды қамтамасыз ету болып табылады.

Қазақстан Республикасының қазіргі замандағы азаматтық заңнамасы жоғалған немесе ұрланған заттарды ғана виндикациялаумен шектелмейді. ҚР АҚ-нің 261-бабында меншік иесінің өзінің иелігінен оның еркіне қарсы шыққан кез келген затты талап етіп алдыру мүмкіндігі көрсетілген. Алайда, титулдық меншік иесінің де, адал алушының да құқықтарының әділ сақталуын қамтамасыз ету тұрғысынан норманы түсіндіру кезінде проблемалар туындауы мүмкін. Өкінішке орай, Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасы адал алушылардың құқықтарын қорғауға әрдайым қабілетті бола бермейді.

Осының бәрі азаматтық айналымға қатысушыларды тең емес жағдайға қояды. Титулдық меншік иелері мен адал алушылар арасындағы сот даулары соңғылардың нақты қорғалмауын анықтайды. Бұл ретте жылжымайтын мүлік жағдайында адал алушы мемлекеттік тіркеудің заңда белгіленген барлық рәсімдерін адал жүзеге асырған тарап болып табылады. Азаматтардың сатып алынатын мүлікке құқықтарын қорғауға деген сенімі болмағандықтан, барлық азаматтық айналымға тұрақсыздық қаупі түседі.

Жоғарыда баяндалғанды ескере отырып, азаматтық кодекс нормасын түсіндіру, оны қолдану практикасын талдау өзекті мәселе болып қала береді.

Ұсынылған мақалада ҚР АҚ 261-бабының талаптарын практикада қолданудың кейбір проблемалық мәселелеріне жан-жақты және объективті түсініктеме беруге әрекет жасалады. Мақала тәжірибелі заңгерлерге, ғылыми қызметкерлерге және мүлікке құқықтардың ауысуының проблемалық мәселелерін зерттеушілерге ұсынылады.

Түйін сөздер: адал алушы, титулдық меншік иесі, азаматтық кодекс, азаматтық заңнама, мүлікті талап етіп алдыру.

НЕКОТОРЫЕ КОММЕНТАРИИ К СТАТЬЕ 261 ГК РК «ИСТРЕБОВАНИЕ ИМУЩЕСТВА У ДОБРОСОВЕСТНОГО ПРИОБРЕТАТЕЛЯ»

Сабиров Камал Канаткалиевич

Ведущий научный сотрудник отдела гражданского, гражданско-процессуального и исполнительного производства Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, Ph.D., г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: sabirov.k@gmail.com

Аннотация. Статья 261 Гражданского кодекса Республики Казахстан (ГК РК) регулирует вопросы истребования имущества у добросовестного приобретателя. В активном гражданском обороте одно и то же лицо может являться собственником в одних правоотношениях и добросовестным приобретателем в других. Залогом стабильности гражд-

данского оборота является обеспечение соблюдения баланса интересов сторон.

Современное гражданское законодательство Республики Казахстан не ограничивается виндикацией только утраченных или похищенных вещей. Статья 261 ГК РК содержит указание на возможность истребования собственником любой вещи, выбывшей из его владения против его воли. Однако проблемы могут возникнуть при толковании нормы в контексте обеспечения справедливого соблюдения прав как титульного собственника, так и добросовестного приобретателя. К сожалению, гражданское законодательство Республики Казахстан не всегда способно защитить права добросовестных приобретателей.

Все это ставит участников гражданского оборота в неравное положение. Судебные споры между титульными собственниками и добросовестными приобретателями выявляют фактическую незащищенность последних. При этом в случае с недвижимым имуществом добросовестный приобретатель является стороной, которая добросовестно осуществила все установленные законом процедуры государственной регистрации. В отсутствие уверенности граждан в защите их прав на приобретаемое имущество, под угрозой нестабильности находится весь гражданский оборот.

С учетом вышеизложенного актуальным остается вопрос толкования нормы гражданского кодекса, анализе практики ее применения.

В представленной статье дается попытка дать всесторонний и объективный комментарий к некоторым проблемным вопросам применения требований статьи 261 ГК РК на практике. Статья рекомендована практикующим юристам, научным работникам и исследователям проблемных вопросов перехода прав на имущество.

Ключевые слова: добросовестный приобретатель, титульный собственник, гражданский кодекс, гражданское законодательство, истребование имущества.

CERTAIN COMMENTS ON ARTICLE 261 OF THE CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN «CLAIMING FROM A BONA FIDE PURCHASER»

Sabirov Kamal Kanatkalievich

*Leading Researcher of the Department of Civil, Civil Procedure and Enforcement Proceedings of the Institute of Legislation and legal information of the Republic of Kazakhstan, Ph.D., Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan;
e-mail: sabirov.k@gmail.com*

Abstract. Article 261 of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan (Civil Code of the Republic of Kazakhstan) regulates the issues of reclaiming property from a bona fide purchaser. In active civil turnover, one and the same person may be the owner in some legal relations and a bona fide purchaser in others. The guarantee of the stability of civil turnover is to ensure the balance of interests of the parties.

Modern civil legislation of the Republic of Kazakhstan is not limited to the vindication of only lost or stolen things. Article 261 of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan contains an indication of the possibility of claiming by the owner of any thing that has left his possession against his will. However, issues may arise when interpreting the rule in the context of ensuring fair enforcement of the rights of both the title owner and the bona fide purchaser. Unfortunately, the civil legislation of the Republic of Kazakhstan is not always able to protect the rights of bona fide purchasers.

All this puts the participants in the civil turnover in an unequal position. Litigation between title owners and bona fide purchasers reveal the actual vulnerability of the latter. In this case, in the case of real estate, a bona fide acquirer is a party that has in good faith carried out all the procedures for state registration established by law. In the absence of citizens' confidence in the protection of their rights to the acquired property, the entire civil turnover is under the threat of instability.

Taking into account the above, the question of interpretation of the norms of the civil code, analysis of the practice of its application remains relevant.

The presented article attempts to provide a comprehensive and objective commentary on some problematic issues of applying the requirements of Article 261 of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan in practice. The article is recommended for practicing lawyers, scientists and researchers of problematic issues of transfer of rights to property.

Keywords: *bona fide acquirer, title owner, civil code, civil legislation, reclamation of property.*

DOI: 10.52026/2788-5291_2021_66_3_44

Kipicne

Түсініктеме азаматтық заңнаманы талдау және жетілдіру бойынша ғылыми жұмыс аясында дайындалды. Отандық цивилистік ғылым қазіргі тәжірибені де, іргелі ғылымды одан әрі дамытудың перспективалық бағыттарын да зерттеуді қажет етеді. Бұл мәселе талдау жұмыстарын мемлекеттік тілде ілгерілету үшін ерекше өзектілікке ие.

Мүлікке құқықтардың көшуі жөніндегі дауларға қатысушылардың құқықтарын қорғау проблемасы Қазақстанның азаматтық заңнамасында неғұрлым өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Әдістер. Ұсынылған түсініктемелер жылжымайтын мүлікке құқықтардың ауысуы мәселелері бойынша сот практикасын талдауда, сондай-ақ осы мәселені зерттеумен айналысқан отандық цивилист ғалымдардың еңбектерінде негізделген. Теориялық деңгейде талдау, синтез әдістері, абстрактіден нақтыға көтерілу әдісі қолданылды.

Негізгі бөлім (Талқылау және нәтижелер)

1. ҚР АҚ 261-бабының 1-тармағына сәйкес: «Егер мүлік оны иеліктен айыруға құқығы болмаған адамнан өтеулі түрде алынып, алушы мұны білмесе және білуге тиіс болмаса (адал алушы), мүлікті меншік иесі немесе меншік иесі мүлікті иеленуге берген адам жоғалтқан, не мұның екеуінен де ұрланған, не олардың иеленуінен бұлардың еркінен тыс өзге жолмен шығып қалған ретте ғана меншік иесі бұл мүлікті алушыдан талап етіп алдыруға құқылы».

Виндикациялық талап (мүлікті талап етіп алдыру туралы талап) - мүлікті басқа біреудің заңсыз иеленуінен талап етіп алдыру механизмін қамтамасыз ететін мүлік иесінің мүдделерін қорғаудың ең тиімді әдісі. Сонымен қатар, осы талапты қолдануды шектеу адал алушының құқықтарын қорғауға кепілдік береді. Алайда, виндикациялық талапты шектеу тетігі адал алушының да, титулдық мүлік иесінің де мүдделерінің тепе-теңдігін ескеруі керек, әйтпесе азаматтық айналымның тұрақтылығына қауіп төндіруі мүмкін. Адал алушыдан мүлік ҚР АҚ 261-бабының

1-тармағында көрсетілген негіздерде ғана талап етіп алынуы мүмкін.

Қаралып отырған мақалада алушының адалдығына сілтеме бар, ол нормада мүлікті алушының мүліктің иеліктен шығаруға құқығы жоқ адамнан сатып алынғанын білмеді және біле алмады деген жағдайы ретінде түсініледі. Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасындағы адалдық санатын кешенді талдауға сүйене отырып, оның қолданылуын екі мағынада анықтауға болады [1, 22 б.]. Бірінші мағына адалдықты объективті мағынада, моральдық-этикалық категория ретінде түсінуді қамтиды. Екінші мағынада, адалдық субъективті мағынада, яғни оның әрекеттерін сипаттайтын азаматтық-құқықтық қатынастар субъектісінің нақты жағдайы ретінде түсініледі. Мүліктік құқықтық қатынастарда адалдық субъектінің мінез-құлқына нақты талап ретінде әрекет етеді және адалдықты жалпы моральдық-этикалық принцип ретінде түсінуден ерекшеленеді.

Бұл ретте ҚР АҚ 261-бабында берілген адалдықтың субъективті түсіндірмесі оның объективті жағын да қамтиды. Адал алушы мәмілені жүзеге асырудың заңсыздығы туралы біле алмады, олай болмаған жағдайда ол адал алушы болып табылмайды. М.К. Сүлейменов және Ю.Г. Басин редакциялаған Азаматтық кодекске түсініктемелерде «алушының теріс пиғылын анықтау үшін қарапайым абайсыздық жеткіліксіз болып табылады, ол үшін ниет немесе өрескел абайсыздық қажет» [2]. М.В. Аверьянова атап өткендей, адалдықтың тұжырымдамасы объективті де, субъективті де өлшемдерді қамтиды. Атап айтқанда, «білмеді» деген талап, ғалымның пікірінше, субъективті жағы, ал «біле алмады» деген талап объективті жағы, яғни белгілі бір мінез-құлық стандарты [3].

ҚР АҚ 261-бабына сәйкес, алушының адалдығын анықтау қажеттілігі мүліктің шығу тәсілімен, яғни меншік иесінің еркі бойынша немесе еркіне қарсы айқындалады. Меншік иесінің мүлікті үшінші тұлғаға өз еркімен беру фактісі анықталған жағдай-

да, меншік иесінің өз ұқыпсыздығы фактісін анықтау керек. Алайда, мүлікті берудің еріктілігі туралы дәлелдер болмаған жағдайда, жауапкердің адалдығын бағалау ауыртпалығын сот көтереді. ҚР АҚ-де мүлікті «оны иеліктен шығаруға құқығы жоқ адамнан» алған адамға қатысты «адал» деген ұйғарымның болуы ҚР АҚ-нің пайдаланушысын адалдық қағидатымен байланыс мәнінде шатастыруы мүмкін. Сонымен қатар, бұл мақалада біз тұлғаның нақты (субъективті) жағдайы туралы айтып отырмыз – білмеді және біле алмады. Салыстыру үшін: иелену мерзімінің ескіруі туралы нормаларды белгілейтін ҚР АҚ 240-бабында да адалдық туралы көрсетіледі, алайда бұл термин өзге мағынада пайдаланылады.

Е.А. Суханов атап өткендей, адал алу санына қатысты құқық қолдану практикасы адалдықты тек оның мінез-құлқын заңсыз деп жіктеуге мүмкіндік беретін ақпараты жоқ адамның субъективті жағдайы ретінде қабылдайды [4]. Ғалымның «адал алушы» ұғымына субъективті талап нақты фактілер немесе адамның мүлікті заңсыз алу фактісі туралы білмеуі негізінде алушының адалдық дәрежесін анықтайтын заңнама нормалары туралы ескертуімен келісеміз.

Мүлікті иеленудің субъективті жағына қатысты «адал» терминін қолдану революцияға дейінгі құқыққа оралады. ХХ ғасырдың басында Г.Ф. Шершеневич азаматтық құқықта иелену «заңды және заңсыз, адал және жосықсыз, жалған, зорлық-зомбылық және рұқсатсыз» деп бөлінгенін атап өтті [5]. Осыған байланысты басты мәселе адал алушының заңды табиғатын түсіну қажеттілігі болып табылады. Ол басқарылмайтын иеліктен шығарушының (одан затты алған) мұрагері ме немесе ол затты бастапқы алу құқығындағы толық иесі ме. Кейбір неміс авторлары тарихи түрде бірінші нұсқаға сүйенді, мысалы, Шверин мұны көрсетеді [6]. Тағы бір нұсқаны кеңес цивилисттері қолдады, мысалы, Б.Б. Черепяхин адал алу - екі жақты мәмілелі (келісім-шартты) алу екенін көрсетеді [7]. Сонымен қатар, меншік құқығының пайда болуының негізі әртүрлі құқықтық жүйелерде әр түрлі тұжырымдалған, мысалы, француз және итальян заңдарында «қозғалатын заттарға иелік ету құқықтық негізге тең, сондықтан заңсыз адаммен мәміле жасау меншік иесімен мәміле жасау сияқты әсер етеді» деген қағида қолданылады [8].

Адал алушының құқықтық мәртебесін түсіну үшін меншік титулы ұғымының се-

мантикасын қарастыру қажет. Е.А. Сухановтың анықтамасы бойынша, меншік титулы ретінде құқықтық фактілер негізінде туындайтын меншік құқығы деп түсіну керек [9, 140 б.]. Меншік атауларын бастапқы және туынды деп бөлуге болатын әртүрлі тәсілдермен алуға және беруге болады. Олар сукцессия деп аталатын мұрагерліктің болмауымен немесе болуымен ерекшеленеді. Сукцессия (лат. *successio*) деп «*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet*» (ешкім өзінің құқықтарынан артық құқықтарды бере алмайды) қағидатын сақтай отырып, құқық иесінен құқық иеленушіге құқықтар мен міндеттердің ауысуы түсініледі.

Құқықтар мен міндеттердің құқық иесінен құқық иеленушіге ауысуы меншік титулының берілуімен қатар жүреді, сондықтан оны меншік құқығының тоқтатылуымен және жаңа меншік құқығының пайда болуымен шатастыруға болмайды. Адал алушы жағдайында меншік титулын формалды түрде беру болмайды. Адал алушы даулы меншікті оны иеліктен шығаруға құқығы жоқ, яғни меншік титулы жоқ адамнан алады. Бұл жағдайда жанжал туындайды, онда меншіктің заңды титулын ұстаушы формалды меншік иесі болып қала береді, ал нақты меншік иесі адал алушы болады.

Адал алушы мен титулдық меншік иесі арасындағы дауларды шешуде соттың жауапкердің адалдығы мен адалдығының дәрежесін анықтауы маңызды рөл атқарады. Бұл ретте адалдық дәрежесін дәлелдеу ауыртпалығы кімге жүктелетіні маңызды мәселе болып табылады. Танымал пікір бойынша, алушы өзінің адалдығын дәлелдемеуі керек, бұл ауыртпалық талапкерге жүктеледі. Бұл пікірді, мысалы, Ресей Федерациясының Азаматтық кодексіне түсініктеме авторлары А.Ю. Кабалкин, Т.Е. Абова қолдады [10]. Бұл сондай-ақ адалдық презумпциясы бекітілетін ҚР АҚ 8-бабының 4-тармағынан логикалық түрде келіп шығады. Яғни, сот алдымен адалдықты болжайды. Біздің ойымызша, алушы мүлікті алумен байланысты болуы мүмкін барлық жағдайларды анықтау үшін арнайы шаралар қабылдауға міндетті емес, одан тек сақтық қажет [11, 170 б.].

Дегенмен, заңгерлердің жазбаларында тікелей қарама-қарсы көзқарас бар. Сонымен, И.В. Аксюк адалдық туралы болжамдар виндикациялық талаптарға қолданылмайды, өйткені олар адалдық принципті емес, адамның субъективті жағдайын көздейді деп жазады [12]. Біздің ойымызша, бұл адал алушының

құқықтық мәртебесін дұрыс көрсетпейді, ол нақты субъективті «білді/білмеді» талаптардан басқа, «біле алмады» деген бағалау сипатының объективті критерийлеріне сәйкес келуі керек. Адамның мүлікке құқықтардың ауысу рәсімін бұзу фактісі туралы білу немесе білмеу мүмкіндіктерін бағалау субъективті жазықтықта бола алмайды. Бұл сөзсіз объективті тұрақты.

Осылайша, сот органдары үшін адамның адалдығын анықтауда оның ниетін конклюдентті немесе эксплицитті (формалды) білдіру маңызды болады. Адамның өз айғақтарындағы дәлсіздіктер, заңнамада белгіленген нормалардың құқықтық мазмұнына қайшы келетін күдікті әрекеттер де дәлелдеме болуы мүмкін. Бұл азаматтық құқықтық қабілеттілікті іске асыру нысандарын шектеу туралы емес, азаматтық құқықтық қатынастарға қатысушының жосықсыз әрекеттерін ынталандыруға жол бермеу туралы.

Мысал ретінде пәтер иесінің көршісі болған адамның адалдығына күмән келтірген Грузия кассациялық сотының тәжірибесін келтіруге болады. Соттың пікірінше, «ол көрші тұрған пәтердің кемшіліктерінің болуы/болмауы туралы білмеуі мүмкін, төтенше жағдайларда ол көршісінен пәтерге қатысты барлық жағдайларды білуге тырысуы мүмкін. Кассациялық сот істің барлық мән-жайларын одан әрі анықтау үшін аталған істі апелляциялық сотқа қайтарды» [13]. Назар аударарлық, сот алушы қабылдаған әрекеттерді осы адамды адал алушы деп тану үшін жеткіліксіз деп санайды. Көріп отырғанымыздай, сот нақты (білді/білмеді) жағдайларға байланысты болмады және адамның мүмкіндіктерін жеке (білуі керек еді) бағалаудан шешім қабылдады. Бұл мүліктік құқықтық қатынастарда адалдықты қолдануды тек тұлғаның субъективті жағдайына төмендетуге бейім зерттеушілердің ұстанымдарын жеткілікті түрде жоққа шығарады. Керісінше, көптеген авторлар мүліктік қатынастардағы адалдық (яғни, оның субъективті түсінігінде) әлі де бағалау ұғымы болып табылады. Мәселен, мысалы, Т.А. Дроздова «білмеді және біле алмады» құрылымын әртүрлі жолмен түсіндіруге болатындығын және көптеген цивилисттер виндикация ережелерінде кінәнің әртүрлі сипаттамалары мен формаларын қолданатынын айтады [14]. Бұл жерде нақтылау қажет: мүліктік құқықтық қатынастарда адалдықты қолдану тек бағалау тұжырымдамаларына жатқызыла алмайды. Біздің ойымызша, ол объективті де, субъективті де сипаттамалар-

ды біріктіреді.

«Білмеді және біле алмады» деген тіркесті әртүрлі жолмен түсіндіруге болады, мысалы, кеңестік цивилисттік ғылымда кейбір авторлар алушының қарапайым абайсыздығы да оның адалсыздығына әкеледі деп болжаған [15, 16]. Және, керісінше, О.С. Иоффенің классикалық жазбаларында «адалсыздық тек қасақана немесе ұқыпсыз әрекеттер болған жағдайда ғана орын алады» деген болжам айтылды [17]. ҚР АҚ 261-бабында пайдаланылатын «білмеді және біле алмады» деген сөз тіркесінің тура мағынасына сүйене отырып, әңгіме алушының мүлікті алатын адамның мәртебесі туралы білмеуі туралы болып отыр деп айтуға болады. Бұл мақалада болжам немесе немқұрайлылық туралы айтылмайды, сәйкесінше, О.С. Иоффенің алушының тек қасақана немесе ұқыпсыз әрекеттері оны адалсыз етеді деген ұстанымымен келісу керек [17, 104 б.].

Адамның үшінші тұлғалардың мүлікке құқықтарының болуы туралы білуі мүмкін бе деген болжам сөзсіз бағалау болып табылады, демек ол азаматтық-құқықтық қатынастар субъектілерінің іс-әрекеттерінің парасаттылығы туралы жалпы талаптарға сүйенеді. Алушының адалдығын анықтауға қатысты парасаттылық критерийі адам осы жағдайда одан күтуге болатын әрекеттерді ғана қабылдауы керек деп болжайды. Осылайша, алушы мүлікті алудың барлық жағдайларын анықтау үшін арнайы шаралар қабылдауға міндетті емес, ал оны адал деп тану үшін оған әдеттегі сақтық және, әрине, жаман ниеттің болмауы қажет.

2. Егер мүлік оны иеліктен шығаруға құқығы жоқ тұлғадан өтеусіз алынған жағдайда, меншік иесі мұндай мүлікті алушының адалдығына немесе теріс пиғылына қарамастан, барлық жағдайларда талап етуге құқылы.

Мүліктің шығуының өтелетін немесе өтеусіз сипатының мәні сауда құқығындағы виндикациялық талаптың дамуының тарихи сипатына байланысты. Мәмілелердің өтеусіз сипаты сауда құқығына тән емес еді. Сонымен қатар, мүлікті беру ақысыз болған жағдайда азаматтық айналымды қорғауға жүгіну мүмкін емес. Л.И. Петражицкий осыған байланысты «өтініш саясаты және оның шаралары тек айналым мәмілелеріне қатысты орынды. Мұндай азаматтық-құқықтық саясат сыйлық мәмілелеріне және жалпы өтеусіз сатып алу тәсілдеріне қатысты мағынасыз болар еді» [18].

Алайда, қазіргі уақытта адал алушыдан өтеусіз мәмілелер бойынша мүлікті талап ету жағдайлары бірқатар даулы мәселелерге ие. Бір жағынан, мүлікті алушыдан өтеусіз мәміле бойынша талап ету алушыға айтарлықтай зиян келтірмейді, алайда іс жүзінде бұл азаматтық айналымның тұрақтылығын бұзуға әкелуі мүмкін. Егер ақысыз мәміле бойынша алынған даулы зат кейіннен азаматтық айналымға енгізіліп, бірнеше иелерін алмастыра алса, бұл проблема ерекше өзекті болады. Д.В. Лоренцтің пікірі бойынша «қазіргі заманғы азаматтық айналым жағдайында мүлікті алып қою мүлік иелеріне нақты залал түрінде де, жоғалған пайда түрінде де айтарлықтай шығын әкеледі» [19, 174 б.]. Біз ғалымның пікірімен толық келісеміз және қазіргі нарықтық қатынастар азаматтық айналым кепілдіктері жүйесіне теңгерімді көзқарас қажет екенін ескереміз.

Бұл мәселені шешу үшін А. Ерошенко адал алушыға ақысыз мәміле бойынша затты өзінің құнын титулдық иесіне төлеген кезде өзінде қалдыру құқығын беруді ұсынды [15]. Д.В. Лоренц атап өткендей, бұл опция, біріншіден, виндикацияның табиғатына қайшы келеді, екіншіден, іс жүзінде иесін затты өтеулі сатып алуға мәжбүр етеді [19, 106 б.]. Біз бұл ұстаныммен ішінара келісеміз, өйткені мұндай құқықты жүзеге асыру тек титулды меншік иесін затты сатуға мәжбүрлеген жағдайда ғана мүмкін болады, бұл оның меншігін бұзады және заттың субъективті мағынасын (естелік жәдігер, отбасылық құндылық және т.б.) ескермейді. Егер мұндай норма титулдық меншік иесін мәжбүрлеуді қамтымаса, онда оның мүлдем мағынасы жоқ, өйткені ол әдеттегі сатып алу-сату шартынан өзгеше болмайды.

Осылайша, қаралып отырған норманың жалпы логикасына, сондай-ақ азаматтық айналымның тұрақтылығын қолдау қажеттілігіне сүйене отырып, ҚР АҚ 261-бабының 2-тармағын оны иеліктен шығаруға құқығы жоқ тұлғадан өтеусіз алған мүлікті бастапқы алушыға қатысты ғана қолдануға болады.

3. ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағына сәйкес, егер мүлік сот шешімдерін орындау үшін белгіленген тәртіппен сатылса, ҚР АҚ 261-бабының қағидалары бойынша мүлікті талап етуге жол берілмейді. М.К. Сүлейменов пен Ю.Г. Басин Азаматтық кодекске түсініктемелерде атап өткендей: «виндикация қате шығарылған сот шешімі негізінде жүзеге асырылатын жағдайларда да мүмкін емес» [2]. Норманың нақты және бір

қарағанда әртүрлі түсіндірілуге жатпайтын сипатына қарамастан, іс жүзінде соттарда, әсіресе сот орындаушылары өткізген сауда-саттықтан сатылған мүлікті талап ету мүмкіндігі туралы шешім қабылдаған кезде даулы мәселелер туындайды.

Мысал ретінде Өскемен қалалық сотының кафе ғимаратын сату бойынша сауда-саттық жарамсыз деп танылған шешімін келтіруге болады. Тараптар бастапқы қалпына келтірілді, «сонымен бірге А. азаматына кафе ғимаратын Шығыс Қазақстан аумақтық мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетіне беру міндеті жүктелді» [20]. Азамат А. шешімді заңсыз деп санап, қадағалау шағымында оның күшін жоюды сұрады. Іс материалдарын зерттей келе, сот алқасы шешімнің күшін жою қажеттілігі туралы қорытындыға келді. Сот «ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағына сәйкес, егер мүлік сот шешімдерін орындау үшін белгіленген тәртіппен сатылса, аталған баптың 1-тармағында көрсетілген негіздер бойынша мүлікті талап етуге жол берілмейді» деп көрсетті [20]. Көріп отырғанымыздай, бұл мысалда виндикацияны қолданудан бас тартылды. Алайда, ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағын тікелей түсіндіру, егер тарап реституциялық талап қойса, әртүрлі түсіндірулерге мүмкіндік береді.

Судья Г.Оспанова атап өткендей: «басқа жағдайларда, сауда-саттықты жарамсыз деп тану туралы шешім қабылдай отырып, соттар тараптарды бастапқы қалпына келтіреді, яғни мүлікті өндіріп алушыларға қайтарады. Сонымен қатар, мұндай шешімдердің мотивациясы әртүрлі» [21]. Бұдан әрі судья түрлі негіздер жасалғанына сілтеме жасай отырып, соттар ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағын қолданудан бас тартатын мысалдар келтіреді. Мысалы, қаралған істердің бірінде азаматтық істер жөніндегі алқа талап қоюдан бас тарту туралы шешімнің күшін жойып және сауда-саттықты жарамсыз деп тани отырып, тараптарды бастапқы қалпына келтіріп, негіздемеде: «ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағы бұл жағдайда қолданылмайды, өйткені оның тура түсіндіруінше, мүлікті сауда-саттықтан сату кезінде меншік иесі осы тармақта көзделген негіздер бойынша мүлікті қайтару туралы талапты осы баптың 1-тармағы арқылы мәлімдеуге құқылы емес, атап айтқанда: егер меншік иесі немесе меншік иесі мүлікті иеленуге берген адам мүлікті жоғалтса, не біреуінен немесе екіншісінен ұрлап алса, не олардың еркінен тыс өзге жолмен иеленуден шығып кетсе. Бұл

жағдайда талапкер мүлікті жоғалтпады және ол өз еркінен тыс оның иелігінен шықпады, бұл сауда-саттықтың заңсыздығы туралы айтады. Мәмілені жарамсыз деп танудың салдары екі жақты реституция болып табылады, яғни меншік иесі оған мүлікті қайтаруды, ал адал алушы мүліктің құнын қайтаруды талап етуге құқылы» деп көрсетті [21].

Жоғарыда келтірілген мысалда соттың екі жақты реституцияны қолдануға сілтемесі адал алушының құқықтарын қорғау үшін ешқандай мүмкіндік қалдырмайды. Бұл ерекше өзекті, әсіресе, егер мүлік кейіннен иесін өзгерте алса, яғни бірқатар мәмілелер мен мүліктің қолмен ауысуы орын алса. Реституцияны қолдану, яғни мәмілені жарамсыз деп тану жағдайында барлық кейінгі мәмілелер автоматты түрде маңызсыз деп танылады. Тиісінше, ҚР АҚ 261-бабы нормасының ережелерін қолдану және адал алушының құқықтарын қорғау мүмкін емес болып табылады.

Д.А. Тумабеков атап өткендей, қазақстандық сот тәжірибесінде ұзақ уақыт бойы меншік иесінің екі жақты реституцияны қолдану және дауланатын мүлікке қатысты жасалған барлық мәмілелерді жарамсыз деп тану бойынша талап қою үрдісі басым болды [22]. Оның пікірінше, мүлік кейіннен қолдан қолға ауысқан жағдайда, қалпына келтіру туралы талаптарды қолдану қате болып және виндикацияны қолдану қажет болып табылады. Қазіргі уақытта жалпы тәжірибе адал алушының құқықтарын қорғау мақсатында виндикация процедурасын қолдану пайдасына өзгергенін ескереміз.

ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағына қайта орала отырып, практиктерде оны түсіндірудің күрделілігі сауда-саттықты жарамсыз деп тану туралы талап-арыздарға қатысты норманың қолданылуын тікелей көрсетудің жоқтығынан туындайды. Мысалы, Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің 449-бабының 2-тармағында: «Сауда-саттықты жарамсыз деп тану сауда-саттықта жеңіске жеткен адаммен жасалған шарттың жарамсыздығына және осы Кодекстің 167-бабында көзделген салдарды қолдануға әкеледі»¹. Қазақстанның азаматтық заңнамасында осыған ұқсас нұсқаудың болуы қаралып отырған нормаларды қолдану практикасын айтарлықтай жеңілдетер еді.

Бұл мақаланы талдау үшін кодификаци-

яланған актінің жалпы логикасына да, қалыптасқан халықаралық тәжірибеге де жүгіну керек. Логикалық тұрғыдан алғанда, қоғамдық сауда-саттық немесе аукциондар заңсыз сатып алынған мүлікті жария етуге бағытталған жалған мәміле жасау мүмкіндігін болдырмайды. Сондықтан, әлемнің көптеген азаматтық заңнамаларында қоғамдық сауда-саттықтан сатып алынған мүлікті виндикациялау мүмкіндігін шектейтін нормалар бар (Германия, Неміс азаматтық кодексінің 935 параграфы – НАК) немесе мұндай заттарды өтеулі виндикациялауды көздейтін нормалар бар (Франция, Француз азаматтық кодексінің 2280 бабы – ФАК). Мұндай тәсілдің логикасы аукциондар мен сауда-саттықтардың жариялылығында, сондай-ақ азаматтық айналымның тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатындағы сенім кепілдігінде жатыр.

Мұның бәрі сот орындаушылары өткізген сауда-саттыққа қатысты. Осылайша, ҚР АҚ 261-бабының 3-тармағы қаралып отырған баптың 1-тармағында көрсетілген негіздер бойынша сот шешімдерін орындау үшін белгіленген тәртіппен сатылған мүлікті виндикациялауды сөзсіз шектейді. Алайда, осы норманы ҚР АҚ 261-бабының 1-тармағында көрсетілген негіздер бойынша ғана қолдануды нақтылау реституция туралы талап қоюларды қолдану үшін кеңістік қалдырады.

Қорытынды

Алушының адалдық дәрежесі алушы мен титулдық меншік иесі арасындағы дауды шешуге тікелей әсер етеді. Жосықсыз алушының құқықтары сот арқылы қорғалуға жатпайды, ал адал алушының құқықтарына қатысты заңнамада өтемақы және қорғау шаралары көзделген. Алайда, сот істерінің көп бөлігі титулдық меншік иесі мен адал алушы арасында туындайды және азаматтық заңнама белгілі бір жағдайда белгілі бір норманы қолдануға нақты жауап бере алмайды. Осыған байланысты әділ шешім шығаруда сот маңызды рөл атқарады.

ҚР АҚ 261-бабына ұсынылған түсініктемеде азаматтық заңнама нормаларын түсіндірудің және қолданудың негізгі проблемалық мәселелері қаралды. Қорытындылар келесі заңнамалық практикада қолданылуы мүмкін.

¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (ГК РФ) // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Сулейменов М.К. Добросовестность в гражданском праве: проблемы теории и практики // Матер. междунар. науч.-практ. конф. в рамках ежегодных цивилистических чтений. – Алматы: Каспийский общественный университет, 2014. – 592 с. – с.9-37.
2. Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Казахстан (Общая часть) / под ред. М.К. Сулейменова, Ю.Г. Басина // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1019750. 16.04.2018.
3. Аверьянова М.В. Защита добросовестного приобретателя имущества в российском гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – М., 2001. – 215 с.
4. Суханов Е.А. Гражданское право: в 4 т.: учеб. для студентов вузов. – Изд. 3-е, перер. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – Т. 1. – 800 с.
5. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. – М., Издание бр. Башмаковых, 1911. – 858 с.
6. Cl. von Schwerin. Beiträge zur Erläuterung des Begriffes der Rechtsnachfolge. – München, 1905. – 285 s.
7. Черепяхин Б.Б. Юридическая природа и обоснование приобретения права собственности от неуправомоченного отчуждателя // В кн.: Труды по гражданскому праву. – М.: Статут, 2001. – 230 с.
8. Тузов Д.О. Обице учения теории недействительных сделок и проблемы их восприятия в российской доктрине, законодательстве и судебной практике: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.03. – Томск, 2006. – 365 с.
9. Суханов Е.А. Вещное право: научно-познавательный очерк. – М.: Статут, 2017. – 560 с.
10. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации / под ред. Т.Е. Абовой, А.Ю. Кабалкина. – М., 2004. – Ч. 1. – 778 с.
11. Сабиров К. Значение добросовестности приобретателя для защиты его интересов при переходе прав на имущество // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. – 2017. – №. 4 (49).
12. Аксюк И.В. Добросовестность приобретения как основание возникновения права собственности на недвижимость // Журнал российского права. – 2007. – №3. – С. 67-72.
13. Зарандия Т. Добросовестное приобретение недвижимых вещей в судебной практике Грузии // Матер. междунар. науч.-практ. конф. в рамках ежегодных цивилистических чтений. – Алматы: Каспийский общественный университет, 2014. – 592 с. – С. 214-225.
14. Дроздова Т.А. Добросовестность в российском гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Иркутск, 2004. – 187 с.
15. Ерошенко А.А. Личная собственность в гражданском праве. – М., 1973. – 208 с.
16. Амфитеатров Г.Н. Вопросы виндикации в советском гражданском праве // Советское государство и право. – 1941. – №2. – С. 43.
17. Толстой Ю.К., Йоффе О.С. Основы советского гражданского законодательства. – Казань: Казанский университет, 1962. – 208 с.
18. Петражицкий Л.И. Права добросовестного владельца на доходы с точки зрения догмы и политики гражданского права. – М., 2002. – 446 с.
19. Лоренц Д.В. Виндикация: юридическая природа и проблемы реализации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Челябинск, 2008. – 206 с.
20. Истребование имущества у добросовестного приобретателя по основаниям, указанным в пункте 1 ст. 261 ГК РК // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1022993>. 20.10.2017.
21. Иски о признании недействительными торгов, проведенных судебными исполнителями // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30150229&mode=p#pos=5;-106
22. Тумабеков Д.А. Судебная практика по делам о признании сделок недействительными и применении их последствий // Матер. междунар. науч.-практ. конф. в рамках ежегодных цивилистических чтений на тему «Недействительные сделки в гражданском праве», посв. 75-летию Р. Книпера. – Алматы: Каспийский общественный университет, 2016. – С. 162-173. – 744 с.

REFERENCES

1. Sulejmenov M.K. *Dobrosovestnost' v grazhdanskom prave: problemy teorii i praktiki // Mater. mezhdunar. nauch.-prakt. konf. v ramkah ezhegodnyh civilisticheskikh chtenij. – Almaty: Kaspijskij obshchestvennyj universitet, 2014. – 592 s. – s.9-37.*
2. *Kommentarij k Grazhdanskomu kodeksu Respubliki Kazahstan (Obshchaya chast') / pod red. M.K. Sulejmenova, YU.G. Basina // [https://online.zakon.kz/ Document/?doc_id=1019750](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1019750). 16.04.2018.*
3. Aver'yanova M.V. *Zashchita dobrosovestnogo priobretatelya imushchestva v rossijskom grazhdanskom prave: dis. ... kand. jurid. nauk: 12.00.03. – M., 2001. – 215 s.*
4. Suhanov E.A. *Grazhdanskoe pravo: v 4 t.: ucheb. dlya studentov vuzov. – Izd. 3-e, perer. i dop. – M.: Volters Kluver, 2006. – T. 1. – 800 s.*
5. SHershenevich G.F. *Uchebnik russkogo grazhdanskogo prava. – M., Izdanie br. Bashmakovyh, 1911. – 858 s.*
6. Cl. von Schwerin. *Beiträge zur Erläuterung des Begriffs der Rechtsnachfolge. – München, 1905. – 285 s.*
7. CHerepahin B.B. *YUridicheskaya priroda i obosnovanie priobreteniya prava sobstvennosti ot neupravomochennogo otchuzhdatelya // V kn.: Trudy po grazhdanskomu pravu. – M.: Statut, 2001. – 230 s.*
8. Tuzov D.O. *Obshchie ucheniya teorii nedejstvitel'nyh sdelok i problemy ih vospriyatiya v rossijskoj doktrine, zakonodatel'stve i sudebnoj praktike: dis. ... dok. jurid. nauk: 12.00.03. – Tomsk, 2006. – 365 s.*
9. Suhanov E.A. *Veshchnoe pravo: nauchno-poznavatel'nyj ocherk. – M.: Statut, 2017. – 560 s.*
10. *Kommentarij k Grazhdanskomu kodeksu Rossijskoj Federacii / pod red. T.E. Abovoj, A.YU. Kabalkina. – M., 2004. – CH. 1. – 778 s.*
11. Sabirov K. *Znachenie dobrosovestnosti priobretatelya dlya zashchity ego interesov pri perekhode prav na imushchestvo // Vestnik Instituta zakonodatel'stva i pravovoj informacii Respubliki Kazahstan. – 2017. – №. 4 (49).*
12. Aksyuk I.V. *Dobrosovestnost' priobreteniya kak osnovanie vzniknoveniya prava sobstvennosti na nedvizhimost' // ZHurnal rossijskogo prava. – 2007. – №3. – S. 67-72.*
13. Zarandiya T. *Dobrosovestnoe priobretenie nedvizhimykh veshchej v sudebnoj praktike Gruzii // Mater. mezhdunar. nauch.-prakt. konf. v ramkah ezhegodnyh civilisticheskikh chtenij. – Almaty: Kaspijskij obshchestvennyj universitet, 2014. – 592 s. – S. 214-225.*
14. Drozdova T.A. *Dobrosovestnost' v rossijskom grazhdanskom prave: dis. ... kand. jurid. nauk: 12.00.03. – Irkutsk, 2004. – 187 s.*
15. Eroshenko A.A. *Lichnaya sobstvennost' v grazhdanskom prave. – M., 1973. – 208 s.*
16. Amfiteatrov G.N. *Voprosy vindikacii v sovetskom grazhdanskom prave // Sovetskoe gosudarstvo i pravo. – 1941. – №2. – S. 43.*
17. Tolstoj YU.K., Joffe O.S. *Osnovy sovetskogo grazhdanskogo zakonodatel'stva. – Kazan': Kazanskij universitet, 1962. – 208 s.*
18. Petrazhickij L.I. *Prava dobrosovestnogo vladel'ca na dohody s tochki zreniya dogmy i politiki grazhdanskogo prava. – M., 2002. – 446 s.*
19. Lorenc D.V. *Vindikaciya: yuridicheskaya priroda i problemy realizacii: dis. ... kand. jurid. nauk: 12.00.03. – CHelyabinsk, 2008. – 206 s.*
20. *Istrebovanie imushchestva u dobrosovestnogo priobretatelya po osnovaniyam, ukazannym v punkte I st. 261 GK RK // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1022993>. 20.10.2017.*
21. *Iski o priznanii nedejstvitel'nymi trgov, provedennykh sudebnymi ispolnitelyami // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30150229&mode=p#pos=5;-106*
22. Tumabekov D.A. *Sudebnaya praktika po delam o priznanii sdelok nedejstvitel'nymi i primenении ih posledstvij // Mater. mezhdunar. nauch.-prakt. konf. v ramkah ezhegodnyh civilisticheskikh chtenij na temu «Nedejstvitel'nye sdelki v grazhdanskom prave», posv. 75-letiyu R. Knipera. – Almaty: Kaspijskij obshchestvennyj universitet, 2016. – S. 162-173. – 744 s.*